

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Det kongelige kulturdepartement
Postboks 8030 Dep.
0030 OSLO

Dato: 28.06.2013

Vår ref: 12/112-11 TSM

Deres ref:

Høringssvar Kulturutredning 2014

Den norske kirke ved Kirkerådet takker for henvendelsen fra Det kongelige kulturdepartement om å komme med høringsuttalelse på NOU 2013:4 Kulturutredning 2014.

Høringssvaret er vedtatt av Kirkerådets Arbeidsutvalg i møte 17.juni.d.å og oversendes med dette til Kulturdepartementet.

Med vennlig hilsen

Gerd Karin Røsæg
Gerd Karin Røsæg e.f.
Fungerende direktør

Paul Erik Wirgenes
Paul Erik Wirgenes
avdelingsdirektør

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Høringssvar Kulturutredning 2014

Innledningsvis vil Kirkerådet takke Enger-utvalget for et grundig arbeid med gode og spennende visjoner for fremtidig norsk kulturpolitikk og oppfølging av Kulturløftet I og II med et nytt Kulturløftet III.

Kirkerådet støtter utvalgets argumenter for at det kulturpolitiske ansvarsområdet bør avgrenses til begrepet «ytringskultur» (virksomheter som har et ekspressivt hovedformål). Å knytte argumentet til kulturens egenverdi, rettferdighet, mangfold, demokrati- og ytringsfrihet og kulturens samfunnsvirkninger, er offensivt og nytenkende. Det understreker kunstens betydning for både det enkelte individ og samfunnet, samtidig som det åpner opp for et større spillerom med flere uttrykksformer i den generelle samfunnsdebatten.

Kulturloven

Kulturløftet III – tid for lokalt kulturløft. Kirkerådet støtter denne satsingen og ber om at departementet påser at kommune- og fylkesnivå tildeles tilstrekkelig med resurser slik at Kulturloven kan iverksettes. For å få dette til må nasjonale mål og visjoner i større grad enn hittil forankres i og samordnes med lokale planer og strategier for kulturfeltet. Kirkerådet ber om at Den norske kirke medregnes i denne satsingen.

Lokal infrastruktur – egnede lokaler

Det bør etableres rutiner for kartlegging av egnede lokaler som brukes til kultur. Den bør inneholde en tiltaks- og finansieringsplan for oppgradering, ombygging og tilrettelegging. Den norske kirke ved sine lokalkirker må bli regnet med her som aktør og arena.

Folkekirken

Utvalget understreker at «Den norske kirke har som folkekirke en særlig rolle som formidler av kulturarven, slik den er innvevd i kirkebygg og menneskers livsriter. Den norske kirke har en landsdekkende kulturell infrastruktur med tilstedeværelse i alle landets kommuner.» (pkt. 15.3.3 side 312). Vi støtter utvalget i dette. Den norske kirke utgjør viktige arenaer for kirkemusikk, visuell kunst og andre kulturaktiviteter; herunder både profesjonell virksomhet og amatørkultur som kor, fritidsklubber, danse- og teatergrupper. Kirken – i bred forstand – fremstår flere steder i landet også som en viktig kulturprodusent. Ikke minst utgjør kirkebyggene sentrale kulturarvbærende arenaer og arena for kunstopplevelse og kunstutøvelse. Kirkerådet er glad for at utvalget regner dette som en del av den kulturelle grunnmuren.

Kirkerådet stiller seg bak utvalgets forståelse av sammenhengen mellom den brede folkekirken, formidling av kulturarven og kirken som kulturarena. Vi vil peke på at denne forståelsen er særlig viktig etter grunnlovsendringene og de nye rammene for både staten og Den norske kirke. Det kristne fortolkingsuniverset har satt dype spor i visuell kunst, arkitektur, litteratur og musikk, og slik bidratt til å prege den vestlige kulturarven i betydelig grad. Dette videreføres i samtidskunsten i vår tid innenfor alle kunstuttrykkene. Kristne verdier er dessuten vevd inn i lover og regler for fellesskapet. Dette er fortsatt med på å skape tilhørighet til kirken hos svært mange mennesker.

Vi vil peke på at kulturforståelse og folkekirketenkning ikke bare finnes innen rammene av Den norske kirke, og at denne temakretsen er svært relevant også for andre kirke-, tros- og livssynssamfunn. Kunstpraksis i kirker og andre gudshus, gjennom tradisjon og samtidsuttrykk, er en avgjørende ressurs i et flerkulturelt samfunn. Her synliggjøres at religiøse rom kan være en integrert del av kunst- og kulturfeltet, og bli en kraft for nytenkning.

Kulturlivets betydning for mangfoldsamfunnet

Kirkerådet støtter forståelsen av kulturpolitikkenes betydning for mangfoldsamfunnet. Ikke minst har tiden etter 22. juli vist behovet for å møtes på nye arenaer. I denne sammenheng er det gjort mange erfaringer i skjæringspunktet mellom religionsdialog og kunst og kultur.

Det er stor bredde i kunst- og kulturlivet i ulike tros-, livssyns- og kirkesamfunn. Kunst og kultur i slike sammenhenger er en viktig del av det kulturelle mangfoldet. I en tid med store endringer i befolkningen – med hensyn til livssynsmessig og kulturell endring, og der mangfold og variasjon stadig øker – må det stadig reflekteres og tenkes nytt om kulturarvens betydning og funksjon. Vi har særlig merket oss utvalgets formulering om at det ikke er noen «motsetning mellom kulturelt mangfold og kulturnasjon.»

Vi vil også fremheve følgende sitat på hhv. side 46 og 61 i utredningen:

Det er et ansvar som dreier seg om å ta vare på kulturarven, ikke som en enhetlig og konstant størrelse, men som noe som alltid er i vekst i takt med at samfunnet og menneskene som tilhører nasjonen, forandrer seg. Kulturpolitikkenes oppgave blir dermed å ta vare på denne til enhver tid voksende variasjonsbredden i kulturlivet (side 46).

Kulturarvvirksomhet handler, i tråd med denne beskrivelsen, om det kollektive og kontinuitet. Det er et rom for å uttrykke og å reflektere over historien og tilhørighet til ulike typer fellesskap, i spennet fra det lokale til det globale. Kunstnerisk virksomhet handler til forskjell om det autonome individet. Det er et rom for individuelle ytringer, for overskridelse av det bestående og for streben etter det enestående (side 61).

Frivillighet

I pkt. 3.9 *Motkultur og kulturstrid*, understrekes det at det sivile samfunnet av demokratisk oppbygde medlemsorganisasjoner har vært en bærebjelke i det norske

demokratiet frem til nå. Kirkerådet stiller seg bak dette utsagnet, og vil samtidig legge til at det myndiggjorte mennesket har vært og er vårt diakonale arbeids målsetning. Denne bærebjelken må få styrket sin rolle i Kulturløftet III slik at intensjonen og utgangspunktet for utredningen blir troverdig.

Det nedlegges en betydelig arbeidsinnsats fra frivillige i Den norske kirke. Tall fra 2011 viser at det var 133 200 frivillige medarbeidere engasjert innen ulike menighetsaktiviteter. Den frivillige innsatsen har økt fra 2008 frem til 2011 (særlig innenfor vårt barne- og ungdomsarbeid, men også innen det frivillige gudstjenestearbeidet).

Tillitsbaserte tilskuddsordninger

Vi vil også støtte en økt satsning på tillitsbaserte tilskuddsordninger; ikke minst som et forenklingstiltak. Dette er viktig når målet er å bygge en kulturell grunnmur i lokalsamfunnene. Det gir grunn til bekymring når utredningen – helt riktig –

peker på at lite av kulturløftet har gått til frivillige kulturorganisasjoner. Sammenhengene mellom frivillighet og en strek kulturell grunnmur er så åpenbar, at dette må få betydelige konsekvenser for fordelingen av økonomisk støtte.

De organisasjoner som bidrar til å realisere den lokale frivilligheten vil også ha behov for støtte til sentralletet. De eksisterende rammebetingelsene for organisasjoner som bruker frivillighet som grunnlag for sitt arbeid, er i dag svært trange. Kirkerådet støtter utvalget i vurderingen av at kravene til dokumentasjon og rapportering kan oppleves som rigide. Skal frivillighet og fritidsdeltakelse fortsatt finne sted, er det avgjørende at tid og arbeid ikke i for stor grad bindes opp i byråkrati og rapportering eller kompliserte søknadsprosesser.

Likestilling

I Del II om kulturpolitikken berettigelse framholdes blant annet kulturens betydning for dannelsen av sosialt fellesskap, mangfold, demokrati og rettferdighet. Kirkerådet synes det er meget positivt at utredningen trekker frem dette aspektet i pkt. 12 i Kulturløftet II *Sikre mangfold, likeverk og likestilling*.

Kap. 7.3 *Kulturvirksomhet og demokrati* i utredningen omtaler blant annet hvordan kunsten gjør marginaliserte grupper synlige for det politiske fellesskapet. Under punkt 4 i dette kapitlet omtales kvinners rett til likeverdig samfunnsdeltakelse og nevner skjønnlitteraturens modellerende rolle forut for formelle politiske prosesser og beslutninger som har ført til at kvinners rettigheter har blitt styrket. I del III under kap. 11.10.2 underavsnitt *Likestilling i norsk film* omtales skjevheten i kjønnsbalansen som har eksistert i norsk film. Målet i norsk filmpolitikk er at kvinner skal ha minst 40 % av nøkkelrollene i norsk film. I *Kvinnepanelets rapport 2010* dokumenteres det at omtrent alle festivalledere er menn og at støttemidler til filmproduksjon ligger på 20/80 % i disfavør av kvinner. Videre har Stortingsmelding nr. 32 (2007-2008) tall som viser at kvinner innenfor scenekunsten gjennomgående er underrepresentert i alle kunstneriske oppgaver som sceneinstruktør, dramatiker, scenograf, hovedrolleinnehaver og andre ledende roller.

I samme stortingsmelding understrekes det at likestillingsutfordringene må tas på alvor, og at dette ikke bare er «et spørsmål om rettferdighet, men også om kunstnerisk utvikling og resultater og om tilbud til publikum». Som kjent har likestillingsloven som formål å gi «like muligheter til utdanning, arbeid, og kulturell og faglig utvikling» og tar særlig sikte på å bedre kvinners stilling (§ 1). Dette må tas på alvor. For Den norske

kirkes del følger *Strategiplan for kjønn og likestilling i Den norske kirke (2009-2014)* opp med «et likestilt og likeverdig fellesskap av kvinner og menn, jenter og gutter» som hovedmål.

På denne bakgrunnen vil Kirkerådet fremholde at *Kulturutredningen 2014* må følges opp med gjennomtenkte og faktabaserte strategier og konkrete tiltak som kan bidra til at så vesentlige verdier som likeverd og likestilling sikres i norsk kunst og kulturliv.

Kirken og det allmenne kulturliv

I og med at utredningen plasserer kirkelig relatert kulturarv som en naturlig del av den kulturelle grunnmuren, er det også viktig å forstå kirkens kultursatsing innen en allmenn forståelse av kunst og kultur i samfunnet. Kirkerådet støtter denne forståelsen. Når kirken er arena for kunst og kultur, handler dette om mer enn aktiviteter for og av medlemmer i de enkelte trossamfunn. Vi vil peke på at dette forplikter både kirken og storsamfunnet. Det forplikter samfunnet (herunder bevilgende myndigheter) til å

forstå kunst og kultur i kirken som mer enn indre anliggender for trossamfunn. Det forplikter kirken til å tenke bredt og å inngå samarbeidsrelasjoner med ulike aktører. Dette forholdet gjelder selvsagt ikke bare for Den norske kirke, men for alle tros- og livssynssamfunn. Den norske kirke har imidlertid en spesiell stilling og dermed også et spesielt ansvar.

Kirkerådet vil samtidig understreke at kirken som arena og aktør hører selvfølgelig hjemme i det allmenne kulturfeltet. Ved å utfordre samspillet mellom ulike aktører – og kirken som en av disse – vil en bred og mangefasettert kunst- og kulturproduksjon kunne finne sted. Her er det viktig å unngå polarisering mellom kunst og kunstproduksjon på den ene side og «den kulturelle grunnmuren» på den annen side. Etter vår vurdering er det et sterkt avhengighetsforhold mellom de to. Den satsing på «den kulturelle grunnmuren» som utredningen legger opp til, og som vi fullt ut støtter, må ikke skje på bekostning av de forutsetninger det må legges til rette for, for kunstproduksjon og kunstformidling med de aller høyeste kvalitetsambisjoner.

Kirkerådet vil videre peke på betydningen av hvordan utvalget ser på kirkens rolle som kulturbærer etter 1814. Den norske kirke og andre kirkesamfunn beskrives som en kulturinstitusjon i kraft av sin rolle som forvalter av landets religiøse kunnskapstradisjoner og rituelle liv, som møteplass i samfunnet og pådriver for folkeopplysningsarbeid. Kirken beskrives som en institusjon som har vært med å bygge den kulturelle grunnmuren i Norge og mobilisert folk til aktiv samfunnsdeltakelse. Kirkerådet støtter fullt ut denne beskrivelsen. Samtidig vil vi løfte frem den betydning ulike kirkesamfunn og de frivillige kristne organisasjonene har spilt i utviklingen av demokrati og ytringsfrihet, og at enkelte også har ledet an i det å la kvinner få en fremtredende rolle.

Utredningen forutsetter at kulturelle og kunstneriske uttrykk fra religion og livssyn hører hjemme innenfor «ytringskulturbegrepet». Det gir utredningen tyngde, og det peker på et viktig perspektiv ved religion og livssyn; nemlig hvordan dette omslutter enkeltindividets livsforståelse og trekker inn hele menneskets erfaringsbakgrunn fra eget hverdagsliv, samt den rolle som tro og livssyn spiller for samfunnet og samhandling mellom mennesker. At utredningen så tydelig forutsetter at kulturelle uttrykk fra religion og livssyn hører med her, er noe av utredningens styrke. Ikke minst gjelder dette måten religion, kirke og kristendom er plassert midt i Den kulturelle grunnmuren. Kirkerådet mener at dette representerer en offensiv og dynamisk forståelse av både kultur og religion, og at dette dessuten leverer gode premisser for kirken som folkekirke.

Imidlertid kommer dette perspektivet dessverre ikke til syne i hele utredningen. Det gjør heller ikke kirkemusikken, kirkebyggene og den visuelle kunsten i tilstrekkelig grad. Perspektiv hentet fra religiøs og livssynsmessig erfaringsbakgrunn er blitt usynlig i enkelte deler av utredningen. Det ville styrket dokumentet dersom det hadde vært mer konsekvent.

Kirkerådet understreker i tråd med utredningen at kirken er en del av denne kulturelle grunnmuren, men skulle svært gjerne sett at utredningen synliggjorde på en tydeligere måte hvordan kirken har vært med på å bygge denne grunnmuren og er en sentral del av denne byggevirksomheten også i dag. Det ville ha styrket utredningen. Vi vil derfor også bruke noe plass i vårt hørings svar til dokumentasjon innenfor noen områder hvor kirken har vært med å legge grunnsteinen, vært oppdragsgiver og/eller er aktør nasjonalt, regionalt og lokalt.

Kort riss av kunst- og kulturlivet i Den norske kirke

I 2005 vedtok Kirkemøtet sak 07/05 – *Kunsten å være kirke – Kulturmelding for Den norske kirke*. Meldingen ble utformet av Norske Kirkeakademier på oppdrag fra Den norske kirke. Dette var ikke starten på Den norske kirkes kunst- og kulturarbeid, men en viktig milepæl for å styrke kirkens arbeid på dette feltet og å stake ut kursen fremover. Meldingen medførte at kirken fikk 12 kulturrådgiverstillinger i 2009/2010 (1 stilling sentralt i Kirkerådet og 1 ved hvert bispedømmekontor). Stillingene har tilført en ny yrkesgruppe i Den norske kirke og skapt ny giv, økt bevissthet og energi innen kirkens kunst- og kulturarbeid. Kunst og kultur er satt på dagsorden i kirkelandskapet og derved styrket etablerte bånd og nettverk, men også åpnet for nye relasjoner og samarbeidsparter nasjonalt, regionalt og lokalt. I dag er det store forventninger internt i og utenfor Den norske kirke til våre kulturrådgivere og det kunstfaglige arbeidet.

Kirkemusikk

Kirkerådet er glad for at Den norske kirke er fremhevet i utredningen med en kulturbærende rolle innledningsvis i kap.3.4. I år som kirken utgir ny salmebok, er det prisverdig at utvalget har sett at salmesangen utgjorde en grunnstamme i 1800-tallets folkelige musikkliv og slik dannet grunnlaget for fremveksten av landets korbevegelse. Utredningen legger også til at kirken var en bidragsyter til å etablere utdanningsmulighet og profesjonalisering av en yrkesgruppe og landets musikkliv. Kirkerådet ønsker likevel å utdype og oppdatere dette høyst levende musikklivet for å synliggjøre betydningen dette arbeidet har i vår tid.

Den norske kirke har ca. 1620 kirker fordelt over hele landet. Disse betjenes av ca. 924 ansatte utøvende kunstnere (organister/kirkemusikere/kantorer). Til sammen utgjør dette ca. 644 årsverk. Takket være at denne yrkesgruppen i sin tid ytret sitt behov for profesjonalisering av fagfeltet og for å få bedret sin orgelferdighet, ble musikkonservatoriet opprettet i 1883 (se KAs lønns- og personalstatistikk side 17 i heftet *Mangfold og egenart. Utfordringer og kompetansebehov på kirkemusikksektoren*. 2006 17 og side 13).

Den norske kirkes organistprofesjon er en kunst/kulturfaglig profesjonsgruppe med et gjennomgående høyt kompetansenivå som driver et vekselbruk mellom rollen som kirkemusiker og foregangsfigur i det allmenne lokale musikk- og kulturliv. De er ofte lærere ved stedets musikkskole i tillegg. I lang tid var kantor/organiststillingene de eneste utdannede lokale kunst/kulturstillinger. De siste årene har det også blitt ansatt et markert antall høyt utdannede musikere fra andre land i Den norske kirke. De representerer både høy kompetanse og bidrar til kulturell utveksling. Gjennom denne

yrkesgruppen og andre kirkelig ansatte/frivillige bidrar Den norske kirke med en solid bit av rekrutteringen til utøvende kunstnere i norsk kulturliv.

I Den norske kirkes *Plan for kirkemusikk* omtales blant annet kirkemusikk fra et samisk perspektiv. Denne kirkemusikken spenner fra joik, salmesang til moderne, samisk musikk. Innenfor samisk kirkeliv arbeides det med å revitalisere kirkemusikken ut fra lokale tradisjoner. Da må salmevalg og instrumentbruk tilpasses. En sentral oppgave her er å fortsette med det gode arbeidet som allerede er i gang når det gjelder å utvikle nytt salme- og liturgistoff som har i seg det særegne samiske billedspråket og de joikinspirerte melodiene (se side 11 i *Plan for kirkemusikk*).

Planen ble vedtatt på Kirkemøtet i 2008 og har som hovedformål å styrke det kirkemusikalske livet i menighetene og kirkens formidling av tradisjonell og ny kirkemusikk. I *Kunsten å være kirke – Kulturmelding for Den norske kirke* fra

2005 understrekes også økt innsats på det kirkemusikalske feltet (vedtak 13 og 14). For å kunne gjennomføre disse vedtakene og å føre et helhetlig kirkemusikalsk arbeid i Den norske kirke, trengs det kirkemusikalske ressurser både sentralt og regionalt.

Domkirkene i hvert bispedømme har et særskilt kirkemusikalsk ansvar. Det fremføres flere store og ressurskrevende verk og konserter i Den norske kirke som hadde fortjent å komme på turné både i nærliggende naboregioner og nasjonalt. Kirkemusikerne som er ansatt, bruker allerede store deler av sin arbeidstid til kunstnerisk programmering, PR, rene produksjonsoppgaver, arrangementsplanlegging/forberedelse og gjennomføring m.m. Det sier seg selv at slikt arbeid går ut over den rent kirkemusikalske arbeidsinnsatsen. En produsentstilling i hvert bispedømme med nært samarbeid med domkirkemiljøet og/eller annen ressurssterk kirkemusikalsk menighet ville kunne lette arbeidet for kirkemusikerne slik at disse fagmiljøene kunne bli de kirkemusikalske kraftsentrene Den norske kirke har kapasitet og faglig kompetanse til å kunne bli. Til produsentstillingene ville det da være naturlig å ha et koordinerende ansvar for turneer. Slike produsentstillinger vil kunne inngå i en allerede etablert regional administrasjon og slik være økonomisk effektive.

Domkirkene får tildelt særskilte midler for å ivareta sin kirkemusikalske virksomhet. Denne potten er for liten og bør økes betraktelig i løpet av Kulturløftet III. Den norske kirke trenger for øvrig økte ressurser for å kunne tilsette flere kirkemusikere; fortrinnsvis i større stillingsprosenter enn tilfellet er i dag.

I KIFOs rapp. for Norsk Kulturråd 2010 – *Lokalt kulturliv i endring*, kommer Den norske kirke på 2. plass som arena for kunst og kultur. Førsteplassen innehas av sekkebetegnelsen «Samfunnshus/forsamlingshus/Folkets Hus m.m.» Eget kulturhus kommer på tredje plass. Da Stiftelsen KIFO gikk dypere inn i dette materialet for å undersøke hvilken arena som har hatt størst vekst de siste fem årene, kom kirken på første plass mens eget kulturhus havnet på 9. plass og Samfunnshus/forsamlingshus/Folkets Hus m.m. kom på 11. plass.

I KIFO NOTAT 2/2010 og 3/2011 *Tilstandsrapport for Den norske kirke* finner man følgende tall om vår konsertvirksomhet (2009 side 41-42 og 2010 side 53-54):

År	Deltakere	Konserter, andre kulturarrangement	Kommentarer
2009	1 391 963	10 970	Rikskonsertene, 1 298 824 publikummere Elitefotball, 2 151 825 publikummere
2010	1 410 877	11 591	

Disse tallene viser at Den norske kirke også er på høyden med landets fremste kulturaktører og at tallene peker oppover fra 2009 til 2010.

Tar man ut tallene for antall kirkekonserter og deler disse opp i konserter Den norske kirke har i egen regi og antall konserter som finner sted i Den norske kirke i regi av andre, får man følgende fordeling:

	År	Antall konserter	Deltakere
Konserter i egen regi	2009	6 008	638 883
	2010	6 194	666 280
Konserter i regi av andre	2009	3 120	551 462
	2010	3 235	598 145

Tallene viser at Den norske kirke har en pen stigning i antall konserter og deltakere både innen egen konsertvirksomhet og konserter i regi av andre.

Korarbeid

Den norske kirkes organister/kirkemusikere/kantorer driver et betydelig korarbeid. Tallene fra 2005-2009 viser at vi har ca. 1809 kor. Disse har 41 490 medlemmer. Dette vil si at hver norsk menighet har i gjennomsnitt 1,5 kor, og at hvert kor har i snitt 22 medlemmer. Tallene fra perioden 2005-2009 er relativt stabile, men viser en liten nedgang. Korene består av alt fra barn og unge, til unge voksne og eldre.

Musikkarbeid generelt

Kultur fremmer god helse. Dette har stor verdi for enkeltmenneskets trivselsfaktor i vårt samfunn. Musikkterapi har for eksempel god effekt i palliativ behandling, ved sorg, demens m.m. Musikk gir også lindring i personlige og kollektive kriser, hjelp til å uttrykke det man selv ikke kan sette ord på. I Norge har vi flere aktører som driver med slikt arbeid. Den norske kirke er én av dem. Kirken – særlig ved dens musikere, prester, kateketer og diakoner – har stor kompetanse på slikt arbeid og ser gjerne at dette arbeidsområdet utvikles under Kulturløftet III – gjerne inn under Den kulturelle spaserstokken.

I utredningen vises det til viktigheten av arenaer der alle kan delta og der kunst og kultur er et bærende element i samfunnet. I kap. 15.5.3 *Kirken* fremheves Den norske kirke som en viktig arena for nettopp slik utfoldelse og som en viktig kulturprodusent. Kirkemusikerrollen fremheves særskilt. Kirkerådet støtter utredningens forslag om at det bør utredes hvordan kirken kan styrkes både i kirkelig kulturutøvelse og som en helt sentral funksjon i samhandling mellom kirkelig og annen kulturutøvelse. Og at kirken må trekkes aktivt inn i arbeidet med lokale kulturutviklingsstrategier som følge av foreslåtte endringer i kulturloven – jf. pkt. 15.2.

Utvalget foreslår at det etableres en dirigentlønsordning som skal bygges ut til en instruktørordning. Kirkerådet ser ingen grunn til at ordningen ikke kan bygges ut som en instruktørordning helt fra starten. Vi ber også om at Den norske kirkes kirkemusikere med deres kor- og dirigentvirksomhet, tas med inn i ordningen

Visuell kunst og arkitektur

Den norske kirke har en tusenårig lang historie som oppdragsgiver til store signalbygg i kraft av sine ca. 1620 kirkebygg, men også som bestiller av visuell kunst og kirketekstiler til disse byggene. Kirkerådet er glad for at utredningen fremhever dette i pkt.3.4. For tiden er etterspørselen om rådgiving innen disse tre kunstfaglige områdene stor både innenfor bevaring og nyanskaffelser.

De senere årene har arkitektur og design fått en mer synlig plass i det norske samfunnet og slik blitt en viktig del av norsk kulturpolitikk. Dette har også satt konkrete avtrykk i våre nye kirkebygg med dets utsmykning og kirketekstiler. Bare i inneværende år er 5 kirker under oppføring og flere andre er under prosjektering.

I St. Meld. 23 (2011-2012) pkt. 9.4.2 *Visuell kunst i kirken* er den nære relasjonen mellom kirken og kunsten beskrevet, og videre at kirkene i hele Europa har vært blant kunstens fremste oppdragsgivere – særlig innen visuell kunst. I foreslåtte tiltak i pkt. 9.5 står det at «Departementet vil ta initiativ overfor KORO (statens fagorgan for *Kunst i offentlige rom*) og Kirkerådet om økt bruk av visuell kunst i kirkerommet og i kirkelig virksomhet for øvrig. Kirkerådet er svært glad for dette tiltaket, og ser frem til henvendelsen fra departementet.

I NOU 2013:4 *Kulturutredning 2014* sies det at visuell kunst er et relativt lite budsjettområde sett i forhold til musikk og scenekunst. Kirkerådet ønsker at dette feltet blir styrket i Kulturløftet III, og at Den norske kirke ved sine eksisterende og nye bygg inkluderes i satsingen da kirkene har en særstilling rent arkitektonisk i Norge. Det er også ønskelig at KORO kan bli et naturlig sted for Den norske kirke å henvende seg i sine utsmykningssaker, men også at KORO får økt sin kompetanse på kirkebygg og kirkeutsmykning.

Språkaktør

I Kulturløftet I pkt. 11 *Styrking av det norske språk – økt satsing på norsk litteratur* understrekes det at norsk er et lite språkområde og derfor under konstant press. Presset er særlig sterkt på nynorsk. I Kulturløftet II pkt. 4 *Styrke bibliotek og norsk språk* vil man sikre nynorsken gode kår, og i pkt. 13 *Samisk kultur* står det at samisk språk skal styrkes. Kirkerådet vil i denne forbindelse peke på kirkens arbeid opp gjennom tidene med bibeloversettelser, salmeproduksjon og liturgisk språk. I disse sammenhengene har kirken vært – og er også i dag – en viktig språkaktør som ivaretar og videreutvikler våre offisielle språk. Av ny dato vil vi her særskilt nevne ny bibeloversettelse, ny gudstjenesteliturgi og tekstbok i 2011. Til høsten kommer det ut ny salmebok. Alle utgivelser er basert på et grundig språkarbeid og representerer kirkens bidrag inn i en nødvendig og kontinuerlig språkdebatt, men også inn i demokratiutviklingen ved å fremme betydningen av språklig bevissthet og kunnskap i hverdagen.

Den norske kirke er en sterk og bevisst språkaktør på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Vårt administrasjonsspråk er hovedsakelig bokmål, nynorsk og samisk. Det samme gjelder innen vårt gudstjenestelige språk, men det har ikke alltid vært slik. Selv om et vesentlig element ved reformasjonen var å få Bibelen og det liturgiske språket på morsmålet, ble dette ikke tilfelle i norsk sammenheng, for da fikk vi dansk som vårt kirkespråk. Først utover på 1800-tallet, med for eksempel Landstad og Blix, fikk vi norske salmer på henholdsvis bokmål og nynorsk.

Språk gir gjenkjennelse og nærhet, som igjen gir stolthet og trygghet til å ytre seg ikke bare innen samfunnsliv og i det offentlige rom, men også i enkeltmenneskets

gudstjenesteliv og religiøs livsutfoldelse. Salmedikteren Petter Dass er et eksempel på slik folkelig gjenkjennelse og nærhet innen salmediktningen. Det er derfor av stor betydning for Den norske kirkes medlemmer at det ukentlig holdes gudstjenester med liturgi og salmesang på bokmål, nynorsk, samisk, kvensk og tegnspråk.

Vår nye salmebok, som kommer høsten 2013, har foruten salmer på bokmål og nynorsk, også 15 salmer på nordsamisk, 15 salmer på sørsamisk, 15 salmer på lulesamisk og 15 salmer på kvensk. Ved dette arbeidet er Den norske kirke bidragsyter til å bevare og å utvikle samiske språk også som helligspråk. I tillegg vil man finne salmer i vår nye salmebok som representerer språk og poesi fra hele verden.

Barn og unge

Barn og unge er viktige kulturaktører og brukere av kulturlivet. Det er også fra dem vi vil få våre nye utøvende kunstnere og samfunnsborgere. Dette må være et viktig fokuseringspunkt når Kulturløftet III skal utmeisles i sin endelige form.

Den norske kirkes barne- og ungdomsarbeid er et viktig lokalt kulturarbeid og en god arena for generasjoner å møtes på tvers. Her er det dessuten et godt samspill mellom profesjonell og amatør, ansatt og frivillig, aktør og publikum.

Med trosopplæringsreformen har det kommet til flere nye breddetiltak hvor lokalmenigheten er en attraktiv aktør som foreldre svært gjerne ser at deres barn deltar i. Vi kan nevne Baby-sang, 4-årsboken, Lys Våken for 11-åringer (overnatting i kirkerommet med deltagelse i musikk, gudstjenestearbeid m.m.) og Kode B (oppdagelsesreise i lokalt kirkebygg, kirkens kulturelle uttrykk m.m). Alle tiltakene er breddetiltak med bred appell i lokalbefolkningen.

Tallene fra 2011 viser at det var hele 1 150 barne- og ungdomskor med til sammen 25 000 medlemmer i Den norske kirke. Korvirksomheten blant barn og unge spenner fra klassiske kor til TenSing- og gospelkor, til kor som inkluderer drama, dans, film og digitale uttrykksformer m.m. I alle disse tiltakene trenes barn og unge i formidling, scenisk erfaring, glede og andre måter å uttrykke sin tro samtidig som de også får utviklet egen skaperevne. De får også stimulans i ferdigheter som sosial kompetanse, lytte, samspill, konsert- og arrangementsmedvirkning m.m.

Gjennom styre- og utvalgsarbeid får barn og unge praktisk erfaring i hvordan et demokrati fungerer. Alt dette er viktige egenskaper for å bli en god, samfunnsbevisst og kulturaktiv borger i vårt demokrati.

Kirkens barne- og ungdomsarbeid skjer i et unikt bygg: kirkebygget. Det inviterer til undring og fantasi med dets særegne arkitektur, utsmykning og symbolrike interiør. Gjennom å delta i kirkens arbeid, blir barn og unge tidlig kjent med den visuelle kunstens uttrykksform, at arkitektur betyr, uttrykker og vil si oss noe. Orgelet er et instrument som mange barn finner fascinerende fordi man nesten ikke ser det andre steder. Her ønsker kirken å bidra til økt kunnskap om og forståelse for vår kulturarv, kirkearkitektur, visuell kunst og kirkemusikk – gjerne gjennom Den kulturelle skolesekken.

Når det gjelder samarbeid mellom kirke/skole representerer kirken er mulighet for elevene til å bli kjent med nærmiljøets historie, kultur, musikk og kunstuttrykk. Kirkens ansatte har god kompetanse på slik kunnskapsformidling og legger flere steder til rette for slike møter, men her er det store muligheter for flere tiltak. Kirkebyggene

representerer en unik læringsarena med store muligheter for god og konkret formidling av vår kulturarv utenfor klasserommet.

For aldersgruppen 18-30 år er lokalmenigheten et viktig sted for kulturell aktivitet. Gruppen ser på lokalkirken som en av kulturbærerne i lokalsamfunnet.

Kirken – Kulturskolen, Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken
Innenfor disse tre arenaene er kirken positive til å videreutvikle og fortsatt ha et bredt og tett samarbeid. Kirken er en ressurs både som arena og aktør; ikke bare innen historie og kulturarv slik det står i St.Meld. nr. 8 (2007-2008) *Kulturell skolesekk for framtida* pkt.

4.3.6 side 35, men også innen samtidskunst, litteratur, musikk og annen kulturformidling.

Kulturskolen

Utredningen omtaler kulturskolene i pkt. 12.18. Her omtales kulturskolene med dens lærere – som Den norske kirke og dens kirkemusikere – som en landsomfattende kulturell infrastruktur med hovedsakelig ansatte i deltidsstillinger (samme pkt. side 256-257). Her er det nærliggende å tenke sammenfallende interesser, synergieffekt og gjensidig kompetanseoverføring.

Vi har allerede påpekt at Den norske kirkes kirkemusikere/organister/kantorer i stor grad også er lærere ved den lokale kulturskolen og at de er sentrale kulturpersonligheter i sitt lokalmiljø. Kirkerådet ser gjerne at Kulturløftet III styrker dette samarbeidet både med hensyn til lærerkrefter, men også samarbeid om øvingslokaler, konsertarenaer og annen fremføringsmulighet for elvene.

Kulturrådgivere ved bispedømmekontorer rapporterer om at flere samarbeidstiltak iverksettes mellom lokalkirken og kulturskolene. Samarbeid mellom kulturskolene og kirken kan avgjort økes og nye samarbeidsformer utvikles.

Den kulturelle skolesekken (DKS)

DKS, som omtales i utredningens pkt. 11.16, er en god ordning for å gi et profesjonelt kunst- og kulturtilbud til barn og unge. Ordningen innebærer at «alle elever i grunnskole og videregående skole skal motta profesjonell kunst- og kulturtilbud flere ganger i året. Tilbudene skal være av høy kvalitet og vise hele bredden av kulturuttrykk; fra scenekunst, visuell kunst, musikk, film og litteratur til kulturarvprosjekter.» – utredningen pkt. 11.16 side 211-212. Utredningen påpeker at forskningsprosjektet ved Uni Rokkansenteret og Høgskolen i Bergen på Den kulturelle skolesekken blant annet drøfter styrker og svakheter ved ordningen (samme pkt. side 213), men også hvorvidt ordningen er for alle.

Den norske kirke bidrar gjerne med produksjoner, men ser og erfarer likevel at det er hindringer i veien for at det kan bli produsert levedyktige produksjoner – ikke bare av Den norske kirke, men generelt av utøvende kunstnere, fordi tidshorisonten fra idé til produksjon og turné blir for lang og usikker. DKS er også et konglomerat av ordninger og systemer med all risiko overlatt til produsent og utøver.

Kirkerådet har ikke produksjonsoversikt over hvor mange, innen hvilke kunstfaglige uttrykksformer og hvor Den norske kirke har produsert og fått produksjoner på turné i DKS i grunnskolen og på videregående skole. Men der hvor Den norske kirke er blitt kjøpt inn av DKS, er tilbakemeldingene svært gode.

Når det gjelder utredningens forslag om å knytte våre kulturrådgiverstillinger tettere opp mot fylkeskommunene, ser Kirkerådet på det som en innsnevring av disse stillingene. Det er derfor – på det nåværende tidspunkt – ikke en ønskelig utvikling av stillingene innen Kulturløftet III.

Kirkerådet vil i løpet av 2013 og 2014 innhente kunnskap via bispedømmenes kulturrådgivere om kirkens medvirkning i DKS-ordningen så langt, slik at vi har et vurderingsgrunnlag for vår medvirkning i DKS.

Den kulturelle spaserstokken

Den kulturelle spaserstokken er et viktig tiltak rettet mot eldre. Den omtales også i pkt. 11.16 i utredningen. Også denne ordningen har som mål å sørge for «en profesjonell kunst- og kulturformidling av høy kvalitet til eldre, å legge til rette for økt samarbeid mellom kultursektoren og omsorgssektoren, slik at det utvikles gode kunst- og kulturproduksjoner lokalt innenfor et mangfold av sjangre og uttrykk, samt å bidra til at eldre får et tilpasset kulturtilbud på arenaer der de eldre befinner seg i dagliglivet.» - utredningen pkt. 11.16 side 212.

Kirkerådet har ikke en fullgod oversikt over hvor mange, innen hvilke kunstneriske uttrykksformer og hvor slike kirkelige produksjoner er blitt tatt opp i ordningen. Vi vil imidlertid påpeke at også her støter man på samme konglomerat ordnings-, tids- og produksjonsmessig som innen DKS.

Kirkerådet vil imidlertid understreke at *Den kulturelle spaserstokken* fremmer livskvalitet hos en gruppe mennesker som ofte er avskåret fra å delta i andre kulturtilbud.

Den norske kirkes kultursatsing – profesjonalitet og bredde

Da Kirkemøtet behandlet *Kunsten å være kirke* – Den norske kirkes kulturmelding i 2005, ble det understreket at kulturmeldingen angikk alle kirkens fire satsingsområder innenfor perioden 2005-2008 (Trosopplæring, gudstjenesteliv, diakoni og 'Ung i kirken'). Kultursatsingen skulle være inkluderende og sikre mangfold av, med og for utøvere/publikum, og den skulle sikre samisk kultur- og trostilfang. Dette nedfelte seg i Kirkemøtets 15 vedtak for meldingen som åpner med vedtak 1: «Kirkemøtet oppfordrer landets menigheter til å arbeide videre med meldingen om *Kunsten å være kirke*, bygge nettverk og gi rom for det kulturelle mangfold i kirken, slik at kirken kan være en offensiv kulturbærer, som tar et bredt spekter av kunstformer og medier i bruk.»

Vedtak 2 omtaler meldingens ønske om å invitere inn kunstnere til å arbeide med kulturuttrykk i en kirkelig sammenheng. Vedtaket understreker berikelsen av møtet mellom den profesjonelle og amatørbaserte kulturutfoldelsen og oppfordrer menighetene til fortsatt tilretteleggelse for slikt arbeid.

Vedtak 7 omhandler samisk kulturstrategi. Strategiplan for samisk kirkeliv kom i 2011. Her omtales språk- og kulturkompetanse generelt, men også spesifikt i pkt. 5.11 Kirkelig kulturarbeid: kirkemusikk og kirkekunst. Det kunst- og kulturfaglige aspektet innen samisk kirkeliv følges opp med konkrete arrangement for alle aldersgrupper og med et bredt tilfang av kunstneriske uttrykksformer. Årets *Samiske kirkedager* er et godt eksempel på hvordan kunst- og kultursatsingen løftes opp på et høyt kunstnerisk nivå.

Våre statistikker, som fanger opp vår kunst- og kulturaktivitet, bekrefter at lokalmenighetene har svart positivt på meldingen og Kirkemøtets vedtak – jf. tidligere

omtalte KIFO NOTAT 2/2010 og 3/2011 Tilstandsrapport for Den norske kirke). Tilsetting av kulturrådgivere nasjonalt og regionalt bidrar til at Den norske kirke har fått et kulturnettverk i kirken som arbeider strategisk for å oppnå våre mål og for å få gode resultater på kulturens premisser. Den norske kirkes strategiplaner og Kirkemøtevedtaket har for øvrig vært tema på flere av kulturrådgivernes nasjonale samlinger og vil også være det fremover. På disse samlingene, men også underveis via løpende kontakt mellom kulturrådgiverne, utveksles erfaringer og det fortelles om nye prosjekter som ser dagens lys i lokalmenighetene, søknader som er innvilget i Norsk Kulturråd og andre steder. Her er det et mylder av prosjekter som spenner fra

samarbeid mellom amatører og profesjonelle og helprofesjonelle arrangement – og innen stadig flere kunstneriske uttrykk som for eksempel alt fra klassisk musikk, kunstutstillinger, teater- og danseforestillinger til ny kirkemusikk, breakdance, hip-hop og grafitti. At de nyere kunstneriske uttrykksformene finner sin plass i kirkens kunst- og kulturarrangement, skyldes ikke minst breddetiltakene for barn og unge gjennom Trosopplæringsreformen.

Konkrete forslag i utredningen som berører Den norske kirke

Bytte av departement

I utredningens pkt. 15.3.3 *Kirken* fremmes det forslag om at ansvaret for kirkesaker flyttes til Kulturdepartementet. Kirkerådet ser at det ut fra et kulturperspektiv kan argumenteres godt for et slikt standpunkt.

Vurdering av tilstrekkelig verktøy til kulturrådgiverstillingene

Kirkerådet ønsker å være i dialog med departementet om dette temaet, men tror at en styrking av det kirkemusikalske feltet med blant annet en produsentstilling knyttet til det enkelte bispedømme, kan være ett slikt verktøy. En slik stillingsutvikling vil øke ressurser og kompetanse slik at de kan bidra til at lokalt kulturliv får mulighet til utvikling, markedstilrettelegging og veiledning. Slike stillinger kan knyttes til bispedømmerådene og samarbeide med kulturrådgiverne. Det er også mulig at slike stillinger kan knyttes til fagmiljøer som domkirker eller andre ressurssterke kirkemusikalske miljøer i bispedømmene.

Sammen med nyopprettede stillinger som produsenter, kan dette nettverket benyttes til et koordinerende organ på regionalt nivå slik at konserter/konsertserier kan komme på regional/nasjonal turné.

Et nettverk bestående av kulturrådgivere, produsenter, domkantorer og andre ledere i fagfeltet som møtes for eksempel én gang i året, vil kunne bli et kirkelig koordinerende organ for Den norske kirkes kirkemusikalske arbeid.

Ressursbehov innen Kulturløftet IIIs periode for Den norske kirke som kunst- og kulturaktør i prioritert rekkefølge for to fagfelt

I det følgende beskrives de umiddelbare stillingsbehov som kreves for å imøtekomme meldingens intensjoner:

Kirkemusikk

1. 1 hel kirkemusikalsk stilling i Kirkerådet og 1 hel stilling til hvert bispedømmekontor.
2. 1 hel produsentstilling til hvert bispedømme/tilknyttet domkirke eller annet lokalt ressursmiljø som jobber med kirkemusikalske produksjoner.
3. Økte økonomiske ressurser til domkirkenes kirkemusikalske virksomhet.
4. Økte ressurser til kirkemusikere og stillingsprosent generelt i Den norske kirke.

Kirkekunst og arkitektur, nasjonale stillinger

1. 1 halv stilling for rådgiving kirketekstiler.

2. 1 halv stilling for rådgiving i på kirkekunst (utsmykning av kirkerommet m.m.)
3. 1 hel stilling på kirkearkitektur.